

Pedagoog Stijn Sieckelink
(foto: LannooCampus)

IN GESPREK MET PEDAGOOG STIJN SIECKELINCK
OVER RADICALISERING EN DE NETWERKSAMENLEVING

HOE RONSELEN WIJ DE JEUGD VOOR EEN BETERE WERELD?

In de nasleep van de aanslagen in Christchurch en Utrecht proberen veel mensen het gedrag van beide daders te duiden. Toevalligerwijs sprak *Maatschappij & Politiek* anderhalve week daarvoor met Stijn Sieckelinck. Zijn boek *Reradicaliseren* (LannooCampus, 2017) werd hier besproken. Hierin beschrijft hij de grondslagen van radicalisering en de wijze waarop wij de jeugd (terug)ronselen voor onze democratische cultuur.

KOEN VOSSEN

Vanuit wijsgerig-pedagogisch perspectief onderzoekt Stijn Sieckelinck radicalisering. Ondanks hun verschillen ziet hij bij de diverse jongeren die hij sprak een verstoorde zoektocht naar identiteit als overeenkomst.

Deze verstoorde zoektocht naar identiteit wordt mede veroorzaakt door onze samenlevingsvorm: de *netwerksamenleving*. Sieckelinck: 'In de tijd van de verzuiling was het duidelijk bij welke groep je hoorde. Hierbij hoorde een duidelijke identiteit'. Jongeren konden hierdoor leunen op gedragspatronen die zij in de hele omgeving zagen.

Sieckelinck vervolgt: 'Tijdens en na de ontzuiling werden deze zekerheden minder'. De vrijheid die de samenleving kreeg zorgde ervoor dat het proces van identiteitsvorming meer een individueel proces werd. Hiermee veranderde het belang en de binding van groepen. Mensen verenigden zich in (zelfgemaakte) netwerken. Waar het begrip *zuilen* vastigheid uitstraalt, wekt het begrip *netwerken* een meer veranderlijke asso-

ciatie op. Het opbouwen en onderhouden van deze netwerken is daarmee een individuele verantwoordelijkheid. Concluderend kan worden gesteld dat in een netwerksamenleving identiteit geen gegeven is, maar een opgave.

WORTELS EN VLEUGELS

Ondanks de verschillen in de drie paden van radicalisering (zie: kader) ziet de onderzoeker twee principes terugkomen: *wortels* en *vleugels*. Jongeren die radicaliseren zijn veelal opzoek naar hun wortels: waar komen zij vandaan of wat is hun identiteit? In een netwerksamenleving is het vinden van deze wortels een lastige kwestie. De ijkpunten voor je identiteit staan namelijk minder vast dan in een verzuilde samenleving. Het verhaal van vleugels ligt anders: mensen willen de huidige situatie ontstijgen. Het beeld van jongens en meisjes die in benarde situaties in Nederland leven, maar denken dat er in het kalifaat ruimte voor meer ambitie en groei is; een theorie die niet geheel onbekend is. Tijdens de uitzending van *De Wereld Draait Door* op 18 maart

sprak Beatrice de Graaf over *radical redemption*!: mensen die door middel van een radicale handeling boete willen doen voor hun leven - cynisch gezegd: door een aanslag of gewapend conflict laten zien dat je toch deugt.

DE DRIE PADEN VAN RADICALISERING:

- 1 Weg van problemen:** jongeren die leven tussen de problemen. Dit beïnvloedt de gezagsverhouding tussen kind en ouders. Dit kan een zoektocht naar *surrogaatfamilie* versterken.
- 2 Extreme bewegingen als magneet:** jongeren met een sterk gevoel voor rechtvaardigheid. Intellectuele en emotionele jongeren die op een hypocriete wereld reageren.
- 3 De gepassioneerde jeugd:** jongeren die tot extremen worden aangetrokken. Totdat de prikkel vervlakt blijven zij naar de prikkel zoeken.

(naar: S. Sieckelinck, *Reradicaliseren*, LannooCampus, Tiel, 2017)

BOTSENDE WERELDEN

Iedere leerling maatschappijwetenschappen wordt geacht te weten dat sociaal gedrag nooit enkelvoudig causaal is te verklaren. Er is altijd sprake van diverse correlaties en dit geldt ook voor radicalisering. Een thema waarin je het *enthousiasme* van Sieckelinck hoort is de theorie van botsende beschavingen. Hiermee wordt echter niet de *clash of civilizations* van Samuel Huntington bedoeld. Sieckelinck ziet eerder een botsing binnen onze eigen maatschappij. Een botsing tussen de jeugdcultuur en de democratische cultuur is, naast het bovenstaande, een van de medebepalende factoren.

Jongens en meisjes die in benarde situaties in Nederland leven, denken dat er in het kalifaat ruimte voor meer ambitie en groei is (foto: Wikimedia Commons)

De jeugdcultuur is fundamenteel anders dan de democratische cultuur. 'We weten nauwelijks wat de jeugd online doet', maar wat wel duidelijk is, is dat zij veel sneller leven: direct iets kunnen opzoeken, instant worden voorzien van informatie en onmiddellijk overal op kunnen reageren zonder te weten hoe het bericht wordt ontvangen. Deze acceleratie van het leven staat haaks op de democratische cultuur; een cultuur die om haar stroperigheid bekend staat en wordt beschimpt. Alle democratische instituties zijn ingesteld op vertraging van het wetgevingsproces, opdat er een doordacht resultaat ontstaat.

HYPOCRISIE

Stijn Sieckelinck besteedt naast de cultuurkenmerken ook aandacht aan de ervaring van de democratische cultuur door jongeren. Hypocrisie blijkt hierbij een gedeelde ervaring te zijn, aldus de auteur: 'Op een gegeven moment kom je erachter dat hetgeen je altijd is voorgehouden niet klopt'. De democratische cultuur met

de heiliggemaakte waarden vrijheid en gelijkheid en het principe van de spreiding van de macht blijkt niet altijd op te gaan - terwijl daar in het proces van politieke socialisatie de nadruk ligt. Al deze factoren samen zorgen ervoor dat een groot energiepotentieel bij jongeren wordt aangeboord. Met ziel en zaligheid proberen deze radicaliserende jongeren de problemen en vragen die zij tegenkomen het hoofd te bieden.

RERADICALISERING

Het beschreven energiepotentieel van de jeugd maakt Sieckelinck's boek enigszins controversieel, althans in positieve zin. De veel besproken *deradicalisering* gaat ervan uit dat deze energie bij deze jongeren moet worden beperkt. Jongeren moeten in een normaal stramien lopen en hun energie en denkbeelden zitten hen daarbij in de weg. Reradicalisering daarentegen gaat uit van het gebruik van de vrijgekomen energie. Deze jongeren willen graag aan een betere wereld werken. De route die zij nemen is op

zijn zachtst gesteld niet de wenselijke richting, maar de gedrevenheid moet worden ingezet voor de verbetering van onze samenleving. Wanneer je jongeren deze mogelijkheid biedt ondervang je de kritiek van hypocrisie. Het is daardoor voor meer mensen mogelijk om een wezenlijke bijdrage aan de samenleving te leveren. Inclusie is hierbij niet louter een ideaal, maar wordt door radicalisering meer bereikt.

GEZAG EN MACHT

De schrijver toont zijn intellectuele verrijftheid niet alleen in het samenspel tussen theorie en empirie/ervaring, maar vooral in de conceptuele finesse. Naast dat hij concepten als netwerksamenleving en (re)radicalisering uitwerkt en aan praktische pedagogische/onderwijskundige voorbeelden relateert, laat hij zien hoeveel lagen concepten hebben. In een relatief klein stuk van het boek beschrijft hij hoe de begrippen *gezag* en *macht* met het radicaliseringsvraagstuk samenhangen.

STEF

De ervaren hypocrisie in de samenleving hangt erg samen met het begrip macht. Macht impliceert dat de machtigen op basis van asymmetrische verhoudingen invloed hebben op de minder machtigen. Volgens de schrijver worden hiermee de harten van de geradicaliseerde jongeren niet gewonnen. Je vervalt namelijk wederom in hypocrisie. Inclusie en vrijheid bestaan mits je de juiste dingen denkt. Reradicalisering gaat uit van gezag, hiermee leunt Sieckelinck op het werk van Hannah Arendt. Het fundament van gezag zit hem in een vertrouwensrelatie, waarin geen ruimte is voor onderwerping, dwang en overreding. Reradicalisering gaat hiervan uit doordat de probleem-analyse en het energiepotentieel van jongeren serieus worden genomen. Niemand hoeft te worden overtuigd of tot andere denkbeelden te worden gedwongen.

FONDUEMENTALISME

Voor het onderwijs beschrijft Sieckelinck op creatieve wijze twee hanteerbare principes. De auteur wijst erop dat vaak wordt gezegd dat leerlingen open in hun denken moeten zijn. Voor sommigen heeft dit echter een negatieve klank. Wanneer je voor invloeden openstaat, betekent dit dat je alles van waarden kunt verspelen. De term *fonduementalisme* is hierbij constructiever. Leerlingen hoeven niet voor andere ideeën open te staan, maar moeten wel in andermans redeneringen kunnen meegaan; als ware het wendbaar als fondue, maar de essentie blijft hetzelfde.

Om dit *fonduementalisme* te bereiken dient te worden onderzocht waar onze opvattingen vandaan komen. Dit wordt *hypokritiek* genoemd. Een nieuwe term die verwijst naar zowel kritisch denken, als de hypocrisie van mensen die kritisch denken propageren. Onderwijzers dienen namelijk ook zelf hun opvattingen te onderzoeken en proberen te achterhalen wie hen heeft beïnvloed. Alleen zo ontstaat er een gezagsvolle situatie in plaats van een asymmetrische, hypocriete verhouding. ♦

Noot

1. Stijn Sieckelinck spreekt over radicalisme en Beatrice de Graaf over terrorisme.

MAATSCHAPPIJ & POLITIEK

Een keer per jaar mag ik aanschuiven bij de redactie van *M&P*, dan heet het een jaarvergadering en doen we daarna ook nog iets leuks. Een soort teamuitje. Ik heb weinig inbreng in zo'n vergadering, af en toe roep ik iets kritisch of beschouwend. Ik neem mijn rol als columnist wel serieus.

De vraag van hoofdredacteur Ivo waar mijn column voor het nieuwe nummer over zal gaan kwam wel wat onverwachts. Ik had er eerlijk gezegd nog niet over nagedacht. Een antwoord als 'nog geen idee' leek mij wat ongepast, dus zei ik iets te spontaan 'over jullie' en probeerde er zo zelfverzekerd mogelijk bij te kijken. In mijn gedachte zocht ik intussen naar bevestiging van het onderwerp. Een blik op de cover van het blad en ik zag daar de gouden letters van *M&P*. Ik concludeerde tevreden dat het nog niet zo'n gek idee was. Nu nog vulling.

Zelf zit ik ook in een jubileumjaar, wanneer deze *M&P* op de mat valt heb ik net mijn dertigste verjaardag gevierd. Geen *dertigersdilemma* hier hoor, al is het wel een definitief afscheid van mijn jonge jaren, maar wat stelt dertig jaar nu eigenlijk voor? *M&P* bestaat vijftig jaar. Het is zelfs ouder dan ons vak. Het mooie van een tijdschrift is dat het weinig last heeft van ouder worden. Je vernieuwt af en toe de lay-out en hij kan weer jaren mee.

Tijdens het eten doe ik nog een poging om tot inhoud voor mijn column te komen. Eindredacteur Maarten kaatst mijn vraag 'Wat maakt *M&P* nou *M&P*?' zo snel mogelijk door naar het 'geweten' van *M&P*: Wolter. Wolter is een van de weinigen in de redactie die ouder is dan het blad. Met een grote glimlach zegt hij 'Zet maar in je column: *M&P* is qua uiterlijk misschien veranderd, maar qua ziel hetzelfde gebleven'. Dankjewel Wolter... ProDemos' Bas zegt enkel over de centen te gaan en redacteur Koen doet alleen mee omdat de hoofdredacteur in zijn schoolleiding zit. De redactie was allerminst van plan om mij te helpen met een column over henzelf.

Gelukkig viel er met Vincent aan het eind van de dag nog wel serieus te praten. Samen komen we tot de conclusie dat ons vak valt of staat bij leraren die verder kijken dan het klaslokaal. Zij die zich inzetten voor hun sectie, de NVLM, Cito, staatsexamens en natuurlijk het vakblad draaiend houden. Iets om ontzettend te koesteren, niet? ♦

STEF VAN DER LINDEN

(maatschappijleer.net)

